Diskuse

V labyrintu zauzlované doby

Jiří Trávníček

Monografie Jaroslava Meda *Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939)*, kterou vydalo roku 2010 nakladatelství Academia, se setkala s mimořádným ohlasem: přesvědčivě zvítězila v hlasování *Katolického týdeníku* Dobrá kniha 2010 a v anketě *Lidových novin* Kniha roku se stala nejúspěšnější publikací v oblasti naučné literatury za rok 2010; k tomu připočtíme osmnáct článků, které je možno považovat za kritické ohlasy, článků – pravda – s názory dost rozdílnými, namnoze i protikladnými. Nicméně převažující tón byl vysoce uznalý.

Nejkritičtější byl Lukáš Borovička v literárním obtýdeníku *Tvar*.¹ Autor sice oceňuje téma, ale v jeho provedení nachází „bohužel řadu trhlin“. Ty jsou dány především tím, že kniha Jaroslava Meda nese „pečeť persvazivního úsilí“ (autor svou recenzi nikoho přesvědčit nechce?), tedy že „nenechává promlouvat samotné texty“ (všiml si recenzent, že Med nedává dohromady edici textů, ale že píše monografii?). Daleko vhodnější by podle Lukáše Borovičky bylo zabývat se „literárními díly než různými časopiseckými polemikami“, neboť „fikcionální text“ je „materiálem mnohem komplexnějším, a hlavně zajímavějším než publicistika“ (platí to obecně?). Hlavní útok vede recenzent tímto směrem: že Jaroslav Med se uchyluje až příliš často ke generalizacím, že pracuje „shora“, nikoli „zdola“, že používá „pouze vybrané publicistické texty“ (lze jinak?), že se nevyvaroval různých klišé; zkrátka a dobře – chtělo by to

1 BOROVIČKA, Lukáš: Opomíjené téma ve stínu stereotypů a morálního patosu. In: *Tvar*, roč. 22, č. 2 (2011), s. 2.

„produktivnější metodu“ (jakou? – to už se nedozvídáme). Rozumím Borovičkově plédování, abychom v míšení fiktivních a věcných textů nebyli tak prudérní, ale nejsem si vůbec jist, zda si pro svůj boj zvolil tu nejsprávnější knihu.

Buď jak buď, s autorem recenze možno souhlasit v tom, že mohlo dojít na větší propojení textů publicistických s těmi beletristickými. Produktivnost tohoto postupu si uměli obhájit sémiotikové z Tartu a americký nový historismus; u nás především Vladimír Macura, ten navíc s nenapodobitelnou interpretační grácií. Tím však nijak nesnižujeme způsob, který zvolil Jaroslav Med. Je asi v mnohem tradičnější, možná v něm je i jistá generační zátěž (Med je přece jenom souputníkem oživeného zájmu o strukturalismus šedesátých let), která chápe spojování textů beletristických s těmi jinými jako metodologicky nepřipadné. Mějme však na paměti, že autor píše o literárním životě (nikoli primárně o literatuře), a ten se soustřeďuje přece jenom především na publicistiku, zejména kolem sporů a polemik. Nadto máme co do činění s obdobím trvajícím půl roku, na které beletristické texty, zejména ty knižní, dost dobře reagovat nestihnou.

Osobně bych na monografii Jaroslava Meda nejvíce ocenil její skladebnost – místo si zde získávají klíčové umělecké proudy dané doby, zásadní myšlenky, určující osobnosti, ale i dobové fenomény, jako je například obnovený zájem o baroko či reflexe španělské občanské války. Nahlíženo z jiné perspektivy: kniha je s to představit panorama dané doby, přitom dokáže tuto dobu vyložit metodou jakýchsi synekdoch, tedy určujících zástupek (neuralgických bodů), na nichž jako *pars pro toto* je možné zahlédnout kondenzovaný celek. Takovouto zástupkou je již zmíněná španělská občanská válka; kapitola o ní je zřejmě nejzdařilejší částí celé knihy. Jaroslav Med ukazuje, že španělský konflikt se stal „výrazným ideovým předělem v evropském společensko-kulturním dění“ (s. 68), a následně představuje jeho českou reflexi. Volí k tomu postoje klíčových osobností – Františka Halase, Karla Čapka a Jaroslava Durycha. Jde o jakýsi trialog, nad kterým převládala zjednodušující antiteze „demokracie versus fašismus“. Pro pravou tragičnost konfliktu, tedy jeho povahu vzdálenou černobílému vidění, však většinou ve své době chybělo porozumění. Autor ukazuje, jakým zklamáním byl pro české katolíky postoj francouzských katolických intelektuálů, kteří se přimkli spíše k „postojům levice, podléhající nacionalistickým stereotypům ve vztahu k Německu a Itálii“ (s. 69). Jiným problémem, který Jaroslav Med rozkrývá velmi nuancovaně, je narůstající český antisemitismus. Jeho projevy nachází u Vítězslava Nezvala, Ferdinanda Peroutky, ale v daleko silnější podobě především u Václava Renče a Jakuba Demla, jehož antisemitské útoky považuje za ústrojnou součást jeho díla (vysloužil si za to výtku od vášnivé Demlovy obhájky Markéty Kořené).² Pokud jde o Jaroslava Durycha, jemuž se ze všech literátů dostává v knize největší pozornosti, tak autor je nucen konstatovat, že jeho vztah k Židům byl „rozporuplný“. Ani tady nechybějí kontexty širší: Jaroslav Med sleduje postoj církve k Židům a to, jakými proměnami prošel.

2 KOŘENÁ, Markéta: Světlou stopou Jaroslava Meda. In: *Lidové noviny*, příloha „Kniha roku“ (18.12.2010), s. 25.

Práce Jaroslava Meda působí jako velmi dobře komponovaný celek. Ostré vidění dominant je vyvažováno spolehlivou oporou v určujících kontextech; personalistický důraz na osobnosti má svou protiváhu v akcentaci klíčových dobových myšlenek a proudů; české je zde vykládáno na pozadí mezinárodního; literatura je opřena o souvislosti kulturní, společenské i teologické. Je to práce zralá, donošená, klidná; práce, která neposluhuje žádné ideologii ani nějaké apriorní tezi, čili neztrácí se v ní citlivost k detailu. Autorův přístup tak ukazuje, že už nemá valného smyslu setrvávat v obranných strategiích toho typu, že když byl například Deml zamlčován a potlačován, tak je teď naší povinností ho glorifikovat. Jinými slovy: Jaroslav Med odmítl být ideologem či obsluhovatelem jedné silné teze a dal přednost tomu, aby se stal vnímavým vykladačem zauzlované doby. S jeho výkladem se ocitáme nikoli v muzeu či kabinetu kuriozit, ale v labyrintu – ovšem takovém, v němž se nám jako čtenářům dostává blízkosti poučeného průvodce.